

Євген Куценко

«ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ» ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ: СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті проводиться аналіз взаємопов'язаних між собою понять «виробнича», «соціальна», «політична» та «виборча» технологій. Визначено сутність виборчих технологій як наукової категорії. Досліджено різноманітні підходи до їх типології та наведено авторську класифікацію виборчих технологій відповідно до різних критеріїв.

Ключові слова: виборчі технології, виборча кампанія, вибори, електорат.

Kutsenko Y. «Election technologies» as scientific category: essence and classification. The article is devoted research of between itself concepts as «production», «social», «political» and «election» technologies. In the research levels of essence of election technologies are analyzed depends of different factors. Different classification of election technologies are investigated. Besides that author shows his own classification of election technologies.

Key words: electoral technologies, election company, elections, electors.

Будь-яка виборча кампанія спрямована на завоювання симпатій пересічних громадян, які мають право голосу, тобто електорату. Однак із всього комплексу дій, які здійснюють кандидати і партії у процесі виборчих кампаній, особлива увага звертається на розробку та застосування виборчих технологій – сукупності засобів і алгоритмів цілеспрямованого політико-психологічного впливу на електоральні настрої та поведінку, а також на результати голосування задля досягнення власних цілей у виборчій кампанії.

Незважаючи на те, що поняття «виборчі технології» не так давно увійшло до наукового обігу у політичній сфері в Україні, з кожним днем воно користується все більшою увагою з боку представників політичної науки та громадськості

і часто вживається некоректно. Усе це надає надзвичайної актуальності темі цієї наукової розвідки.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених: Л. Кочубей, А. Куліша, І. Шкурата, В. Полторака, Д. Видріна, М. Варія, М. Малишевського, В. Амеліна, С. Устименко, І. Грознецького, О. Матвейчева, Є. Малкіна і Є. Сучкова та ін. Характеризуючи ступінь наукового розроблення проблеми, варто звернути увагу на дисертаційні дослідження О. Хромця, Г. Пилипенко, В. Мокана, Є. Юрченка та інших науковців.

Водночас серед цих розробок є досить мало досліджень, які б давали змогу визначати сутність та походження виборчих технологій, їх загальні і специфічні риси та місце у теорії політичної науки.

Мета цієї статті – з'ясувати сутність виборчих технологій як наукової категорії та класифікувати їх. Мета роботи передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

- проаналізувати взаємозв'язок між виробничими, соціальними, політичними та власне виборчими технологіями;
- визначити особливості виборчих технологій;
- проаналізувати різні типи виборчих технологій та запропонувати їх власну класифікацію.

Уперше поняття «технологія» виникло в системі технічного знання. Цей термін походить від давньо-грецьких слів «техно» – мистецтво, майстерність і «логос» – наука, знання, закон. У словниках технологію тлумачать:

- 1) як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось;
- 2) як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, способи виготовлення виробів, проведення виробничих операцій тощо [1, с.32];
- 3) як науку про переробку і обробку матеріалів, способи виготовлення продукції та сукупність прийомів, застосовуваних у різних видах діяльності [2, с.17];
- 4) як будь-який спосіб перетворення вихідних матеріалів, нехай то будуть люди, інформація чи фізичні матеріали, для одержання бажаної продукції чи послуг [3].

Сутність технології виявляється через два основні поняття: процедура та операція. Процедура – це набір дій (операцій), за допомогою яких здійснюється той чи інший процес (фаза, етап), який виражає суть даної технології. Операція – безпосередньо практичний акт досягнення визначеної мети в межах даної процедури (технології).

Виробничі технології досить швидко розвиваються та вдосконалюються. Цьому сприяє соціалізація виробничої сфери, інформатизація суспільства, перетворення науки на продуктивну силу. Технологізація всіх сфер життя, в тому числі соціальної діяльності, стала характерною ознакою ХХ ст. Сучасний соціальний процес не можливий без технологій. Як у виробництві використання технологій покликане посилити ефективність продукуючої сфери, так і в соціальній сфері використання відповідних «соціальних технологій» покликане сприяти ефективній організації соціальних процесів. Однак, на думку В. Князева, слід відрізнити виробничу технологію від соціальної, оскільки перша пов'язана із ефективним перетворенням предметів природи, тоді як соціальні технології мають справу з суспільними відносинами та суспільними інститутами, що їх регулюють [4, с.12].

Справді, автоматичне перенесення поняття «виробнича технологія» у соціальну практику не є коректним. Тому варто навести ознаки соціальних технологій, які виокремлює В. Матвієнко [5, с.76–78]:

1) розмежування, розподіл процесу (соціального, політичного) на внутрішні взаємопов'язані етапи, фази, операції. Така сегментація дозволяє чіткіше виокремити мету діяльності і прогнозований результат;

2) координованість і поетапність дій у досягненні сформульованого результату. Ця ознака буде особливо цінною під час деталізації суті виборчих технологій, в яких основним критерієм ефективності виступатимуть послідовність і поетапність дій для підвищення ефективності;

3) однозначність виконання включених до неї процедур і операцій. Тобто застосовані технології для посилення своєї ефективності мають чітко дотримуватися своїх вихідних параметрів.

Загалом, соціальну технологію можна визначити як систему методів виявлення та використання прихованих потенціалів соціальної системи відповідно до цілей її розвитку. Або ж як сукупність операцій та процедур соціального впливу на об'єкт на шляху отримання оптимального соціального результату [6, с.239–240].

Кожна галузь знань, яка вивчає діяльність людини, розробляє свої соціальні технології, які забезпечують реалізацію та оптимізацію соціальних процесів. Одним із критеріїв розмежування технологій виступають сфери громадського життя – економічна, правова, моральна та інші. Відповідно, технологізації піддаються й політичні процеси.

За умов існування гострої конкуренції між політичними суб'єктами, наявності у них різноманітних і часто суперечливих цілей та інтересів, різних ресурсів, що також підштовхує їх до суперництва, актуалізується тема політичних технологій як частини технологій соціальних. У цьому контексті політичні технології припускають бачення в них особливого типу соціальних технологій, реалізованих у сфері політики.

Як і будь-яка інша, «політична діяльність має свої не лише особливості, засоби і методи, а й закономірності. Це є не що інше, як відповідні технології політичної діяльності» [7, с.50]. У широкому розумінні під технологіями в політиці можна розуміти будь-які технології, які певним чином визначають зміст і форму політичних процесів, їх будову, функціонування політичної системи, впливають на поведінку суб'єктів політики.

У теоретичних розробках представників західної політичної науки для аналізу політичних процесів широко вживається поняття «технологія». Наприклад, М. Дюверже говорить про технології пропаганди і політичної реклами [8, с.653], Дж. Сарторі, аналізуючи різні аспекти демократії, використовує вираз «технологія демократії», маючи на увазі процеси просування до управлінських посад в умовах демократичної системи [9, с.85].

Серед російських науковців, які вивчають цю проблематику, особливо слід відзначити Є. Малкіна і Є. Сучкова [10].

В останній своїй праці, де ґрунтовно описуються теоретичні та практичні рекомендації щодо підготовки та проведення виборчих кампаній, автори пояснюють сутність політичних технологій через сферу публічної політики. За їх розумінням, «політ технології» виражають доцільне поєднання політичних підходів, принципів і засобів для впровадження у політичну систему нових ідей, моделей, механізмів чи їх зміни. Таким чином, «політичні технології як технології реалізації публічної політики належать тільки до публічної складової політичного процесу» [10, с.21].

Згадані автори називають чотири складові сфери застосування політичних технологій (публічної політики): виборчі кампанії, політичні кампанії, політичні проекти і партійне будівництво. Серед них найбільшого значення Малкін і Сучков надають виборчим кампаніям, оскільки вибори є кульмінацією публічної політики і боротьби політичних технологій. Хоча тут слід зауважити, що дослідники говорять не стільки про політичні, скільки про виборчі технології, про які йтиметься далі.

На думку іншого російського дослідника А. Соловйова, «політичні технології – це сукупність послідовно застосовуваних процедур, прийомів і способів діяльності, спрямованих на найбільш оптимальну й ефективну реалізацію цілей і завдань конкретного суб'єкта в певний час і в певному місці. У цілому, як сукупність певних знань і вмінь, що забезпечують вирішення суб'єктом конкретних завдань у сфері владних відносин, політичні технології іменуються також і як політичний маркетинг» [10, с. 285].

Щодо структури політичних технологій, то тут дослідник згадує про три найбільш значимі компоненти:

– специфічні знання (політичні технології за своєю суттю є втіленням особливих форм відображення дійсності, які спрямовані на пошук засобів і способів практичного вирішення проблем у сфері владних відносин. У цьому сенсі технологічний рівень пізнання дійсності не тільки являє собою форму науково-прикладного знання, але й одночасно виражає оцінку політичних проблем з погляду зацікавлених у їхньому вирішенні суб'єктів);

– конкретні прийоми, процедури та техніки дій (задаються конкретними цілями або особливостями тієї чи іншої предметної сфери політики);

– техніко-ресурсні компоненти (зміст політичних технологій залежить від наявності тих або інших кадрових структур, технічного оснащення, фінансових ресурсів) [10, 287–288].

Першим вітчизняним системним дослідженням у галузі політичних технологій стала книга А. Пойченка «Політика: теорія і технології діяльності» [11]. Розглядаючи політику як діяльність стосовно розв'язання та запобігання конфліктам, він запропонував відповідні політичні технології. Згідно з автором, політичні технології є системою послідовних дій (політичного суб'єкта), спрямованих на досягнення необхідного політичного результату.

Дослідник виокремив три основні блоки, з яких складається політична технологія або технологія в політиці:

1) блок об'єктивних умов, тобто врахування інформації про регіон чи країну, де відбувається діяльність, реальний розклад політичних сил у суспільстві, знань про найбільш гострі соціальні проблеми і т.д.;

2) блок стратегії як найбільш важливого та складного елемента технології – розробка програми (платформи) суб'єктів політики;

3) блок тактики як сукупності засобів та методів досягнення бажаного політичного результату [11, 47–54].

К. Ващенко розглядає політичні технології як важливий елемент політичної культури суспільства в цілому та окремих політичних суб'єктів зокрема [12]. Виходячи з цього, автор визначає політичні технології не просто як певний набір методів та правил досягнення поставлених цілей у політиці, а насамперед, як систему способів реалізації політичних цінностей суб'єкта в процесі політичної діяльності. Основним елементом системи політичних технологій виступають процедури. Вони є історично розробленим логічним порядком, чіткою послідовністю визначених політичних дій, що створює умови для реалізації політичних цінностей у складних та конфліктних ситуаціях політичного життя суспільства [12, с.52].

У свою чергу, Д. Наріжний запропонував декілька наукових підходів до аналізу політичних технологій: політологічний, діяльнісний, соціальний (або соціологічний), кратологічний, технологічний і комунікативний [5].

На його думку, політологічний підхід полягає у домінанті аналітичної та науково-дослідної діяльності; з позицій цього підходу політичні технології виступають переважно як технології політичного аналізу. Близький до нього діяльнісний підхід акцентує увагу на діяльнісному аспекті управління у сфері політики. Соціальний (соціологічний) підхід характеризується трактуванням політичних технологій як частини соціальних технологій. Кратологічний підхід розглядає політичні технології як інструменти здійснення влади і боротьби за владу. Технологічний підхід підкреслює інструментальні аспекти політичних технологій. Комунікативний підхід трактує сутність політичних технологій як процес технологічної взаємодії і наголошує на його комунікативному характері, включаючи політичний маркетинг, технології політичних маніпуляцій, виборчі технології, політичну рекламу, PR та іміджмейкерську діяльність.

Крім цього, в науковій літературі досить поширеними у дослідженні політичних технологій є також такі підходи:

– «інструментальний» (у загальному вигляді політична технологія розглядається як набір прийомів, технік, кроків для перетворення певного вихідного матеріалу у конкретний продукт. Матеріалом може бути суспільна (елітна) думка, а продуктом – голосування за кандидата (підтримка);

– «комунікативний» (крізь призму комунікації технологія визначається як послідовність дій з вибудовування каналів комунікації між кандидатом і електоратом);

– «психологічний» (на перший план виходить вивчення і вплив на суспільну думку, тому технологія тут – це подвійна комбінація, коли спочатку досліджуються електоральні настрої (за допомогою універсальних методів досліджень), а потім здійснюється відповідний вплив (доставка очікуваної інформації за допомогою різних технік);

– «стратегічний» (поняття політтехнології розбивається на складові частини: в першу чергу це набір стратегічних принципів або підходів до організації виборчої кампанії, друге – це робота з «повідомленням». Крім того, експерти відокремлюють універсальні технологічні підходи (заохочення і погрозу) від технологічних прийомів (обмежені в дії) і каналів комунікації (цілком специфічні);

– «лідерський» (технологія подається як послідовність дій з перетворення неформальних лідерів (політиків) у формальних, а також утримання ними важелів влади).

Щодо класифікації політичних технологій, то існує декілька підходів до цієї проблеми. Так, Д. Видрін поділяє політичні технології на справжні політичні технології та політичні антитехнології. Політолог зазначає, що «на відміну від справжніх технологій як систем, способів та шляхів послідовного досягнення бажаного результату, в політичних антитехнологіях ставка робиться на досягненні приватного або короткострокового результату при ігноруванні загальних та довгострокових наслідків прийнятих рішень» [13, с.262]. «Характерною рисою анти-технологій є те, що вони базуються, як правило, на незадоволеності тих чи інших соціальних слоїв, тобто на тому «будівельному матеріалі», який є завжди під рукою в достатній кількості» [13, с.263].

В. Бебик у своїй монографії «Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг» наводить такі види політичних технологій:

- розробка проектів політичних рішень;
- ухвалення політичних рішень;
- реалізація політичних рішень;
- формування політичної влади (державних структур);
- виборчі технології;
- адміністративні (тоталітарні та авторитарні) технології;
- формування структур громадянського суспільства (партій, рухів, об'єднань);
- формування суспільної свідомості;
- соціалізації особистості;

- узгодження суспільних інтересів;
- вирішення конфліктів [1, с.56].

Варто відзначити, що запропонована класифікація вирізняється авторською оригінальністю, але багато в чому є суперечливою, передусім у типологізації різнопорядкових понять.

Але цінним у типології В. Бебика для його дисертаційного дослідження є протиставлення в межах технологій формування державних структур, власне виборчих (як вияв і підстава демократичності та рівноправності) з адміністративними (як вияв тоталітарності та авторитарності).

На думку Л. Кочубей, політичні технології можуть бути:

1) загальними (що стосуються максимально великої кількості громадян, багатьох суб'єктів політичного процесу). Найпоширенішими серед них є технології «завоювання» та утримання влади. До загальних політичних технологій належать також технології виборчої кампанії;

2) індивідуальними (властиві окремим суб'єктам політики – політичним, громадським, державним діячам). До найпоширеніших індивідуальних політичних технологій належать публічні виступи, участь у бесідах, дискусіях, розв'язанні конфліктів. Кожна технологія має свої особливості, завдяки яким створюється певний імідж політика, його авторитет і популярність, формується і збагачується досвід політичної діяльності [14, с/34].

Схожу типологію пропонує М. Школяр, яка, розглядаючи політичні технології крізь призму політичного лідерства [15], зазначає, що вони бувають загальні (фундаментальні) і другорядні. До загальних належать технології, котрі використовуються під час організації і проведення виборчих кампаній, запобігають соціально-політичним конфліктам, дають змогу розв'язувати їх, досягати політичного консенсусу в суспільстві. До другорядних зараховують технології тактичного плану, що описують найпростіші, прикладні операції, завдання, які доводиться вирішувати в процесі виборчої кампанії.

Російський дослідник О. Соловйов пропонує власну класифікацію політичних технологій [10, с.287–288]:

– функціональні типи політичних технологій, що припускають раціоналізацію й алгоритмізацію рольових навантажень різних суб'єктів управління і влади (наприклад, прийняття рішень, узгодження інтересів, ведення переговорів, комунікація з громадськістю і т.д.);

– інструментальні різновиди політичних технологій, що імітують застосування технік, спрямованих на раціоналізацію конкретної діяльності, а насправді мають зовсім інші, приховані цілі;

– предметні технології (наприклад, електоральні, техніки лобювання, комп'ютерні й інформаційні технології і т.д.);

– рівневі технології, що відображають ступінь соціальної організації предметних галузей, до яких можна віднести: глобальні, континентально-регіональні, національно-державні, корпоративні, локальні, а також міжособистісні технології;

– за тривалістю використання визначених способів діяльності виділяються стратегічні, тактичні, циклічні технології;

– тиражовані й унікальні технології;

– «жорсткі» (незмінні) і «м'які» (саморегулюючі) технології;

– нормативні технології (способи діяльності, жорстко обумовлені існуючими в суспільстві або організації законами, нормами, традиціями або звичаями) і девіантні (що відхиляються від такого роду вимог) технології;

– явні (публічні) і тіньові (приховані) технології.

Залежно від обраного суб'єктами способу впливу розрізняють: раціональні та ірраціональні технології. Раціональні – це, по-перше, технології, засновані на переконанні, які спрямовані на цілі та інтереси виборців; по-друге, технології, які ґрунтуються на примусі та суперечать інтересам виборців. Ірраціональні – це технології, засновані на маніпуляції свідомістю та поведінкою виборців [15, с.94–99].

Серед усього різноманіття політичних технологій найважливішими є виборчі технології, оскільки викликають чи не найбільший інтерес з боку суб'єктів політики. В умовах

зростаючої конкуренції на виборах саме ефективно використання виборчих технологій дозволяє завойовувати владу – те, заради чого, власне, й діють політичні актори.

Як різновид соціальних, виборчі технології водночас мають свою специфіку. Виборчі технології відрізняються від усіх інших спрямованістю на включення соціально-психологічних механізмів, які регулюють електоральну поведінку виборців. У більш вузькому розумінні виборчою технологією можна назвати певний метод боротьби за електорат.

З наукової точки зору, не зовсім коректною є теза про те, що виборчі технології застосовуються під час передвиборчих та виборчих кампаній. Для прикладу, М. Варій чітко розмежовує передвиборчі та власне виборчі технології. «Відмінність передвиборчої кампанії від виборчої полягає насамперед в особливостях і можливостях здійснення впливу на потенційний електорат, у відсутності суворих законодавчих норм і перенасиченого інформаційного поля» [1, с.265].

На думку автора, використання технологій під час передвиборчої і виборчої кампанії різниться, перш за все своїм характером та інтенсивністю. Таким чином, загострюється увага на темпоральній складовій реалізації виборчих технологій, що дає змогу виокремити особливості застосування технологій на різних етапах виборчої кампанії.

На наш погляд, саме поняття «виборча технологія» містить у собі чітку вказівку та регламентацію його використання під час виборчого процесу. Таким чином, головною ж особливістю виборчих технологій є те, що вони застосовуються виключно під час виборчих кампаній. Це дає підстави називати їх ще й електоральними технологіями.

Український дослідник О. Хромець [16] вважає, що, досліджуючи сутності виборчих технологій, слід керуватися декількома підходами. Він виокремлює психологічний, культурологічний, епістемологічний, соціологічний та маркетинговий підходи, наголошуючи при цьому на провідній ролі останнього підходу.

На сьогодні відомо достатньо багато інтерпретацій поняття «виборча технологія», однак далеко не всі визначення розкривають багатоаспектність цієї категорії.

У загальному вигляді під виборчою технологією розуміють сукупність логічно взаємопов'язаних моделей, методів та конкретних способів підготовки, організації та проведення виборчих кампаній, спрямованих на досягнення визначеного результату на виборах.

«Виборчі технології – сукупність прийомів та методів, спрямованих на оптимізацію досягнення стратегічних цілей виборчої кампанії» [17, с.43].

В. Полторак розглядає виборчу технологію «як сукупність способів, методів та прийомів спеціально формалізованого та організованого впливу на населення, електорат, що уможливають вплив на його електоральну поведінку та спонукають віддати свої голоси за певного кандидата або партію (блок)» [18, с.66].

М. Малишевський визначає технології проведення виборчих кампаній як сукупність найбільш загальних заходів і дій, порядок і принципи застосування яких регламентується умовами відповідної виборчої кампанії, а самі вони завжди унікальні, тому що залежать не тільки від специфіки та особливостей виборчого округу, а й від особистісних характеристик кандидатів та їхніх команд, які беруть участь у виборчому процесі [19, с.4].

Вітчизняний дослідник М. Варій є прихильником психологічного підходу до визначення виборчих технологій. Зокрема, він вважає, що політико-психологічна виборча технологія – це сукупність доцільно поєднаних, зорієнтованих за часом, фактами, подіями, ідеями, політичними цілями, групами і соціально-психологічними станами підходів, принципів, методів, способів та прийомів впливу на індивідуальну і соціальну психіку виборців з метою завоювання їхніх голосів [1, с.270].

Як різновид соціальних, виборчі технології мають суб'єктно-об'єктний характер і здійснюють заданий психологічний вплив на електоральну поведінку виборців.

Схематично виборчі технології мають такий вигляд:

- хто (кандидат або політична сила);
- що (зміст програми, ідеї, лозунги);
- кому (різноманітні групи виборців, їх мотивація, політична орієнтація);
- як (різноманітні прийоми і методи трансляції виборчої програми, підняття рейтингу кандидата чи партії);
- для чого (досягнення визначеної мети).

Виборчі технології можна розглядати з двох позицій: з однієї – технології організації виборчої кампанії органами законодавчої (представницької) і виконавчої влади, виборчими комісіями, з іншої – технології боротьби за перемогу на виборах кандидата і його команди.

У сучасній політичній науці є багато підходів до класифікації виборчих технологій. Найбільш поширеною є класифікація виборчих технологій за критерієм відповідності законодавству та етичним нормам [18, с.104–107]:

- «білі» технології – входять в офіційний реєстр дозволених технологій і не суперечать законодавству;
- «сірі» технології – не передбачають прямого порушення закону, але вступають у суперечність із нормами суспільної моралі і прийнятими способами ведення політичної (виборчої) кампанії;
- «чорні» технології – передбачають пряме порушення чинного законодавства [18, с.108–109].

Л. Кочубей дає свою авторську класифікацію виборчих технологій. Головним критерієм для неї стали основні функції політичної влади. Так, вона виокремлює такі три види виборчих технологій:

- 1) діагностичні – аналітичні технології;
- 2) директивні – управлінські технології (технології прийняття політичних рішень);
- 3) мобілізуючі – формування підтримки політичного рішення значними масами населення:
 - раціональні (м'який і жорсткий примус) [власне до цього виду виборчих технологій автор відносить політичний маркетинг – *Є.К.*];
 - ірраціональні (базуються на авторитеті й маніпулюванні громадської думки) [14].

Український дослідник виборчих технологій Ю. Сурмін виокремлює дві групи виборчих технологій:

- нормативні виборчі технології (технології реалізації виборчих прав);

- технології ведення виборчої кампанії (дослідницькі технології, технології стратегічного планування виборчої кампанії, технології організації виборчої кампанії, технології фінансового менеджменту, технології керування виборчою кампанією, технології реклами і PR, технології функціонування ЗМІ, технології підготовки кандидата) [3].

Відповідно до функцій політичної діяльності також можна диференціювати виборчі технології.

1. «Діагностична функція – аналітичні технології (технології збору й аналізу політичної інформації).

2. Директивна функція – директивні технології (технології прийняття політичного рішення):

- технології визначення змісту політичного рішення;

- технології способу прийняття політичного рішення.

3. Мобілізуюча функція – мобілізуючі технології (технології форсування підтримки політичного рішення значними масами населення):

- раціональні (м'які, що спираються на переконання, та жорсткі, що спираються на примус);

- ірраціональні (посилання на авторитет, на погляди більшості)» [3, с.36–37].

На думку автора, виборчі технології можна класифікувати також таким способом:

- за масштабом (масові технології, спрямовані на весь електорат, і технології, спрямовані на вузькі електоральні групи);

- за характером мотивації (стимулюючі та залякування: перші пов'язані з обіцянками, очікуваннями, пропозиціями, другі будуються на основі різного роду природних страхів);

- залежно від сфери реалізації (три сфери впливу: виборці, еліти, влада. Публічні технології використовуються для роботи з електоратом, тіньові – для роботи з елітою (домовленості, поступки), чорні технології – адміністра-

тивний вплив (вкидання бюлетенів, фальсифікація виборів, зняття кандидатів);

– за територіальною ознакою (технології східного і західного типу);

– за методом впливу на електорат (легальні і легітимні);

– за інтенсивністю впливу на електорат (активні і пасивні);

– за варіантами застосування (гнучкі та негнучкі);

– за характером впливу (зовнішні та внутрішні);

– за належністю до ринкових методів впливу (маркетингові та немаркетингові).

Таким чином, поняття технологій вперше було використано у виробничій сфері з метою упорядкування послідовності певних операцій для виробництва того чи іншого продукту/матеріалу. Однак з часом це поняття проникло і у соціальну сферу в цілому та політичну зокрема. Соціальні технології можна визначити як сукупність операцій та процедур соціального впливу на об'єкт на шляху отримання оптимального соціального результату. Коли йдеться про соціальний вплив у політиці, актуалізується поняття політичних технологій.

Однак, оскільки однією з основних цілей політичних акторів є боротьба за завоювання і утримання влади, яка у сучасних демократичних країнах надається через процедуру виборів, то з впевненістю можна стверджувати, що головним елементом політичних технологій є, власне, технології виборчі.

На сьогодні існує досить багато підходів до визначення поняття «виборчі технології». Однак найбільш вдалим, на думку автора, є розуміння виборчих технологій як сукупності засобів і алгоритмів цілеспрямованого політико-психологічного впливу на електоральні настрої та поведінку, а також на результати голосування задля досягнення власних цілей у виборчій кампанії.

Щодо виокремлення різних типів виборчих технологій, то найбільш простою і водночас найпоширенішою є класифікація, яка поділяє їх на «білі», «сірі» та «чорні» технології. Однак застосування таких критеріїв, як масштаб, характер мотивації, сфера реалізації, територіальна

ознака, метод, інтенсивність та характер впливу на електорат, варіанти застосування дають змогу більш глибоко дослідити сутність виборчих технологій та по-новому поглянути на питання їх класифікації.

1. Варій М. Й. Політико-психологічні передвиборчі та виборчі технології / М. Й. Варій. – К.: Ельга: Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
2. Душин И. Л. Выборы: технологии избирательных кампаний / Душин И. Л., Сысун А. И., Ложкин Б. Е. – Х.: РА. – 1998. – 153 с.
3. Сурмін Ю. П. Виборчі технології / Сурмін Ю. П., Наріжний Д. Ю. – Д. : Пороги, 2001. – 120 с.
4. Князев В. М. Соціальна технологія та управління політичними процесами в Україні / В. М. Князев. – К. : Вид-во Національного ін-ту стратег. досліджень, 1995. – Вип. 38. – 35 с.
5. Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці : Таємниці політичної кухні : [монографія] / Л. Д. Климанська. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 332 с.
6. Головатий М. Ф. Професія – політик / М. Ф. Головатий. – К. : Парлам. вид-во, 2000. – 88 с.
7. Дюверже М. Политические институты и конституционное право / Морис Дюверже // Антология мировой политической мысли : в 5 т. ; [рук. проект. Г. Ю. Семигин]. – М. : Мысль, – Т. 2, 1997. – 831 с.
8. Сартори Дж. Вертикальная демократия / Джовани Сартори // Полис. – 1993. – №2. – С. 80–89.
9. Малкин Е. Политические технологи / Е. Малкин, Е. Сучков. – [2-е (7-е) стер. узд]. – М. : Русская панорама, 2008. – 608 с. – (Серия «Профессионалы: просто о сложном»).
10. Пойченко А. М. Політика: теорія і технології діяльності / А. М. Пойченко. – К. – 1996. – 163 с.
11. Ващенко К. О. Політичні технології як чинник демократичного розвитку суспільства: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Костянтин Олександрович Ващенко. – К., 1999. – 184 с.
12. Видрін Д. Політика: історія, технологія, екзистенція / Дмитро Видрін. – К. : Либідь, 2001. – 432 с.
13. Кочубей Л. О. Виборчі технології: політологічний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України) : [монографія] / Л. О. Кочубей. – К. : ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2006. – 280 с.

14. Школяр М. В. Технологічність процесу політичного лідерства: дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Мар'яна Володимирівна Школяр. – Л., 2005. – 216 с.

15. Хромець О. Л. Виборчі технології як чинник політичних трансформацій у пострадянських країнах (на прикладі України та Росії): дис. ... канд. політ. наук : спец. 25.00.01 – «Політичні інститути та процеси» / О. Л. Хромець. – Київ, 2009. – 23 с.

16. Полторак В. Політичний маркетинг та організація виборчих кампаній / В. Полторак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №1 – С. 61–79.

17. Малышевский Н. М. Технология и организация выборов / Н. М. Малышевский. – Минск : Харвест, 2003. – 521 с.